

mat możliwości rozwiązania problemu oraz próba stworzenia mapy modeli myślowych obrazujących lokalne zależności, pozwoliły uczestniczącym w projekcie studentom zrozumieć, że różne punkty widzenia tworzą jedną złożoną wizję rzeczywistości. Poprzez możliwość „wejścia w skórę” tych, którzy często reprezentowali poglądy, wartości i interesy odmienne od ich własnych, otworzyli się na ich potrzeby i postrzeganie sytuacji. Zrozumienie tej złożoności jest podstawą alternatywnych metod rozwiązywania konfliktów, o czym przekonali się uczestnicy projektu. Dla przedstawicieli lokalnych interesariuszy udział w projekcie, w tym debacie publicznej, był szansą na ponowne rozpoczęcie dialogu.

Porównanie tych dwóch przypadków, które stanowiły bazę

realizowanego projektu, pokazuje jak ważne dla zrównoważonego rozwoju jest zaangażowanie wszystkich interesariuszy w proces dochodzenia do porozumienia. Partycypacyjne procesy podejmowania decyzji są nieodzownym elementem lokalnej demokracji i prowadzą do tego, że konflikt nie musi być walką, ale wspólnym problemem do rozwiązania. Zwiększa to poziom zrozumienia nie tylko różnych interesów, ale też samego problemu. Podobne zależności można poznać i zrozumieć jedynie w oparciu o własne doświadczenie, dlatego tak ważne jest wzbogacanie klasycznych programów edukacyjnych o tego rodzaju złożone projekty praktyczne.

Mgr inż. BARBARA JAROS
Instytut Ekologii Terenów Przemysłowych w Katowicach

Zagadnienia jakości życia a koncepcja zrównoważonego rozwoju

Jakość życia odgrywa kluczową rolę w edukacji dla zrównoważonego rozwoju. Edukacja ta w sposób multidyscyplinarny organizuje proces nauczania i oznacza, że wszyscy ludzie na całej ziemi mają sposobność kształtowania swojego stylu życia tak, aby był zgodny ze zrównoważonym rozwojem.

Jakość życia, według Haasa¹⁾, można wytłumaczyć jako wielowymiarową ocenę obecnego życia jednostki w kontekście kulturowym, który ją otacza i wartości, które wyznaje. Jakość życia jest przede wszystkim subiektywnym poczuciem dobrobytu w jego fizycznych, psychicznych, społecznych i duchowych aspektach. W określonych okolicznościach obiektywne wskaźniki mogą pozwolić na oszacowanie jakości życia. Obiektywnym kryterium jakości życia jest stały katalog potrzeb, który posiada każdy człowiek.

Jakość życia jest ważnym składnikiem zrównoważonego rozwoju. B. Piontek²⁾, która przeanalizowała ponad 44 definicje zrównoważonego rozwoju, zauważyła, że jedynie w kilku z nich zwraca się uwagę na jakość życia, jako na kryterium kształtowania rozwoju. Jakość życia, jeśli już jest definiowana, jest na ogół utożsamiana z dobrobytem, najczęściej materialnym, który, jakkolwiek ważny, nie wyczerpuje pojęcia jakości życia. W świetle powyższego, B. Piontek przyjęła, że celem zrównoważonego rozwoju jest trwała poprawa jakości życia współczesnych i przyszłych pokoleń poprzez utrzymywanie w stanie równowagi trzech rodzajów kapitału: ekonomicznego, ludzkiego i przyrodniczego.

Ważnym kryterium jakości życia jest kryterium zrównowa-

żenia aspektów jakości życia. To kryterium jest, jak pisze T. Borys, mimo istotnej rangi, „nadal niedoceniane w praktyce badań jakości życia”³⁾. Wyróżnia się tu dwa podejścia: pierwsze, w którym występuje jakość typu „mieć” i jakość typu „być” oraz drugie, w którym występują obie powyższe jakości i dodatkowo jakość typu „kochać”. W zrównoważonej jakości życia ujawnia się bogactwo harmonijnego współistnienia w życiu człowieka trzech różnych jakości: jakości typu „mieć”, typu „być” oraz typu „kochać”.

Kategoria typu „mieć” odnosi się do potrzeb związanych z przetrwaniem i unikaniem niedostatku i obejmuje takie potrzeby jak: dostęp do pożywienia, wody, ochronę przed niekorzystnymi warunkami klimatycznymi, środowiskowymi, chorobami. W krajach rozwiniętych analizuje się tu również wskaźniki związane z zatrudnieniem (dostęp do pracy, warunki w pracy), zdrowiem, edukacją. W krajach trzeciego świata wskaźniki tej kategorii ograniczają się do prostego pomiaru dostępności pożywienia, wody i schronienia, na przykład dla Indian zamieszkujących amazońską dżunglę jedną z najważniejszych potrzeb wydaje się

¹⁾ Farley J., Costanza R., Templet P., Corson M., Crabbe Ph., Esquivel R., Furusawa K., Fyfe W., Loucks O., MacDonald K., MacPhee L., McArthur L., Miller C., O'Brien P., Patterson G., Ribemboim J., Wilson S.J.: *Quality of Life and the Distribution of Wealth and Resources*, [w:] R. Costanza, S.E. Jorgensen (red.), *Understanding and Solving Environmental Problems in the 21st Century*, Elsevier, s. 259, Oxford 2002

²⁾ Piontek B.: *Rozwój zrównoważony i trwały w miernikach oraz w systemach sprawozdawczości*, Wyd. Wyższej Szkoły Ekonomii i Administracji w Bytomiu, s. 17, Bytom 2002

³⁾ Borys T.: Rogala P., *Jakość życia na poziomie lokalnym – ujęcie wskaźnikowe*, Program Narodów Zjednoczonych ds. Rozwoju (UNDP) w Polsce, s. 14-15, Warszawa 2008

być posiadanie gumowych butów, które skutecznie chronią przed ukąszeniami śmiertelnie jadowitych węży.

Kategoria typu „kochać” odnosi się do potrzeby utrzymania satysfakcjonujących związków z innymi ludźmi. Mistrz Kołakowski właśnie przyjaźń umieścił na pierwszym miejscu wśród potrzeb, których zaspokojenie jest ważne dla człowieka, i równocześnie wskazał, że: „jeżeli jest coś takiego jak dobre ludzkie życie, to jest to chyba właśnie życie wśród przyjaciół, którzy się wspomagają”⁴⁾. Również z diagnozy społecznej Polaków wynika, że to właśnie liczba przyjaciół jest najważniejszym obiektywnym czynnikiem warunkującym subiektywne poczucie wysokiej jakości życia⁵⁾. Stopień zaspokojenia potrzeb w tej kategorii można osiągnąć poprzez zawieranie związków przyjaźni i koleżeństwa w pracy, lokalnej społeczności, organizacjach i stowarzyszeniach oraz pielęgnowanie związków rodzinnych.

Kategoria typu „być” oznacza integrację ze społecznością, w której żyjemy oraz życie w harmonii z naturą. Wskaźniki odnoszące się do tej kategorii to m.in.: stopień w jaki jednostka podejmuje samodzielne decyzje dotyczące jej życia, działania relaksacyjne, możliwość wykonywania pracy przynoszącej przyjemność, obcowanie z naturą⁶⁾.

Jednakże musimy się liczyć z tym, że zaspokojenie potrzeb materialnych często dominuje nad zaspokojeniem potrzeb niematerialnych, czyli prym wiedzie kategoria „mieć” nad kategorią „być”. Według Scherhorna wynika to z powiązania potrzeb niematerialnych z dobrami materialnymi. Jak pisze: „Ponieważ zaspokajanie potrzeb niematerialnych wynika z czynności, a czynności są dziś z reguły zaopatrzone w dobra materialne, zaspokojenie materialne wykazuje tendencję do uzupełniania zaspokojenia niematerialnego, jego rozszerzania, a nawet nakładania się nań lub jego wypierania... Zaspokojenie niematerialne napotyka trudności w przebijaniu się przez materialne – nie dlatego, że niematerialne jest odbierane jako mniej ważne, lecz dlatego, że materialne można szybciej i łatwiej osiągnąć”⁷⁾. Zaspokojenie materialne w naszej kulturze, żyjącej w atmosferze ciągłego pośpiechu i braku czasu stanowi nie lada kuszącą propozycję. Wystarczy tylko, że ma się pieniądze.

Omówiony powyżej proces prowadzi do niezrównoważonej jakości życia. Zdaniem D. Osborna⁸⁾, Wiceprzewodniczącego Obserwatorium Zrównoważonego Rozwoju Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego, które jest ciałem doradczym Parlamentu Europejskiego, taka właśnie interpretacja zrównoważonego rozwoju jest najczęściej stosowana w dokumentach rządowych. Przywódcy państw Unii Europejskiej zwracają zbyt mało uwagi na wdrażanie strategii zrównoważonego rozwoju. Monitoruje się na ogół wąskie cele gospodarcze Strategii Lizbońskiej (czyli m.in. PKB) i zaniedbuje działania wynikające ze Strategii Zrównoważonego Rozwoju.

W edukacji dla zrównoważonej jakości życia ważne jest

zorientowanie się na wartości z uwzględnieniem prymatu kategorii „być” i „kochać”. Związana jest z tym pewna słabość koncepcji zrównoważonego rozwoju. D. Osborn celnie zauważył, że w sferze makroekonomii, w której poruszają się rządy państw, istnieje silny mechanizm do ciągłego zwiększania PKB. Wzrost ten jest traktowany jako nadrzędny cel, do którego społeczeństwo powinno dążyć. W razie, gdy zachodzi rozbieżność pomiędzy tym celem a zrównoważonym rozwojem, decydenci argumentują, że tylko poprzez osiągnięcie ciągłego wzrostu gospodarczego można wytworzyć środki finansowe, które umożliwią osiągnięcie celów zrównoważonego rozwoju⁹⁾. W związku z dominacją wzrostu gospodarczego można odnieść wrażenie, że wciąż prym wiedzie kategoria „mieć”. Do wyżej wymienionego problemu H. Diefenbacher ustosunkowuje się w ten sposób, że porównuje politykę wzrostu gospodarczego, traktowaną przez decydentów jako sposób na walkę z problemami ekologicznymi zrównoważonego rozwoju (np. problem zanieczyszczenia środowiska, problem ubóstwa) do „(...) niedorzecznego pomysłu, aby promować palenie w celu zwiększenia zysków z podatku, które pozwoliłyby na sfinansowanie inwestycji w sprzęt medyczny do walki z rakiem płuc”¹⁰⁾.

Praktyczne działania związane z edukacją na rzecz zrównoważonej jakości życia oraz zrównoważonego rozwoju powinny koncentrować się na utworzeniu i rozpowszechnieniu nowych sposobów pomiarów dobrobytu. Takie systemy zostały już opracowane, ale jak do tej pory nie są jeszcze powszechnie znane. W miernikach tych są ukazane konsekwencje wzrostu gospodarczego. Zaliczamy tu np. „zielony” PKN, Wskaźnik Trwałego Dobrobytu Ekonomicznego (ISEW), Wskaźnik Rozwoju Społecznego (HDI)¹¹⁾.

⁴⁾ Kołakowski L.: *Co jest w życiu ważne*, „Niezbędnik Inteligenta” dodatek tygodnika „Polityka”, nr 38, s.7, 2004

⁵⁾ Czapiński J.: *Indywidualna jakość życia*, [w:] *Diagnoza społeczna 2003: warunki i jakość życia Polaków*, red. J. Czapiński, T. Pańka, Wyd. Wyższej Szkoły Finansów i Zarządzania, s. 96-100, Warszawa 2004

⁶⁾ Allardt E.: *Having, Loving, Being: An Alternative to the Swedish Model of Welfare Research*, [w:] *The Quality of Life*, red. M.A. Nussbaum, A.K. Sen, World Institute for Development Economics Research, s. 88-95

⁷⁾ Weizsäcker E.U., Lovins A.B., Lovins L.H.: *Mnożnik Cztery. Podwojony dobrobyt – dwukrotnie mniejsze zużycie zasobów naturalnych*, Wydawnictwo Rolwski, s. 272-273, Toruń 1999

⁸⁾ Osborn D.: *Promowanie zrównoważonego rozwoju w Europie – rola Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego*, [w:] *Barometr zrównoważonego rozwoju 2008/2009*, red. K. Kamieniecki, B. Wójcik, Wyd. Instytutu na rzecz Ekorozwoju, s. 32-35, Warszawa 2009

⁹⁾ Ibidem, s. 39

¹⁰⁾ Diefenbacher H.: *Rozwój zrównoważony – od postępu wiedzy do opracowania strategii politycznych*, [w:] *Od koncepcji ekorozwoju do ekonomii zrównoważonego rozwoju*, red. D. Kielczewski, Wyd. Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Białymstoku, s. 202, Białystok 2009

¹¹⁾ Jaros B.: *Mierniki dobrobytu a rozwój zrównoważony i trwały*, *Problemy Ekologii* nr 6, s.303-307, 2006